

З.М. Лободіна,
к.е.н., доцент;
І.І. Фрикас,
студент,

Тернопільський національний економічний університет

Фіскальна значимість та ефективність податку на додану вартість

Податок на додану вартість (ПДВ) є основним бюджетоутворювальним податком Державного бюджету України, відтак в умовах дефіциту бюджетних коштів особливої актуальності набуває пошук шляхів підвищення фіскальної значимості та ефективності зазначеного податку.

Результати аналізу ролі ПДВ у формуванні доходів Державного бюджету України та тенденції її зміни наведено на рис. 1.

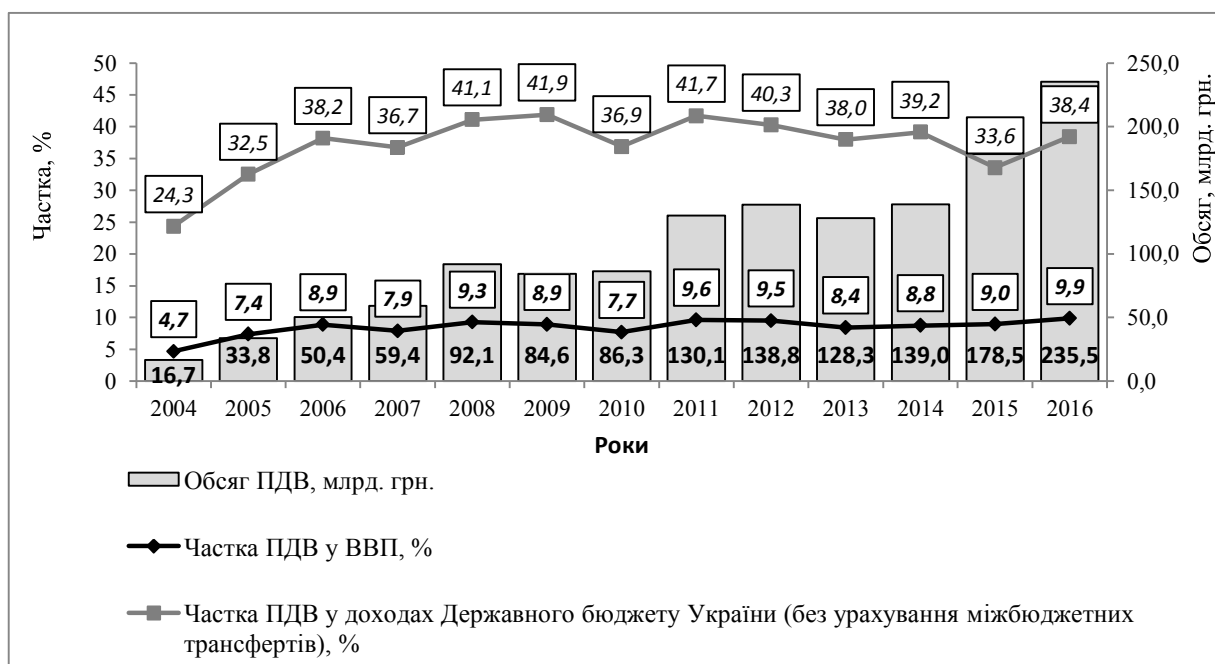

Рис. 1. Фіскальна значимість ПДВ в Україні у 2004 – 2016 рр.

Джерело: складено автором на основі даних Державної казначейської служби України та Державної служби статистики України [1; 5].

Упродовж 2004 – 2016 рр. частка ВВП, яка у вигляді ПДВ надходила до бюджету держави, мала тенденцію до зростання з 4,7 % у

2004 р. до 9,9 % у 2016 р. із незначними відхиленнями у сторону зменшення у 2007 р. – до 7,9 %, 2009 р. – 8,9 %, 2010 р. – 7,7 %, 2013 р. – 8,4 %, 2014 р. – 8,8 % та 2015 р. – 9 %. Відповідно у ці роки зменшилася і частка зазначеного податку у доходах Державного бюджету України.

Абсолютний обсяг ПДВ також зріс – середній темп приросту за 2004 – 2016 рр. становив 24,7 %, що свідчить про посилення фіскальної значимості зазначеного інструменту бюджетного механізму у регулюванні розподільчих відносин та впливі на соціально-економічний розвиток.

Незважаючи на зростання фіскальної значимості ПДВ, погоджуємося із О. Молдованом, що фіскальний потенціал щодо високої номінальної ставки ПДВ в Україні знижується неадекватно низькою реальною (імпліцитною) ставкою цього податку [3]. Так, у 2017 р. стандартна ставка ПДВ в Україні становила 20 % (застосовуються і знижена ставка 7 % та 0 %) і практично не перевищувала ставки ПДВ (VAT (Values Added Tax) and GST (Goods&Sales Tax) rates) зарубіжних країн.

Аналіз даних рис. 2 свідчить, що у 2004 р. ефективна ставка ПДВ в Україні становила 6,5 % та починаючи із 2005 р., в основному завдяки відміні значної кількості податкових пільг і преференцій зі сплати ПДВ, мала тенденцію до поступового зростання.

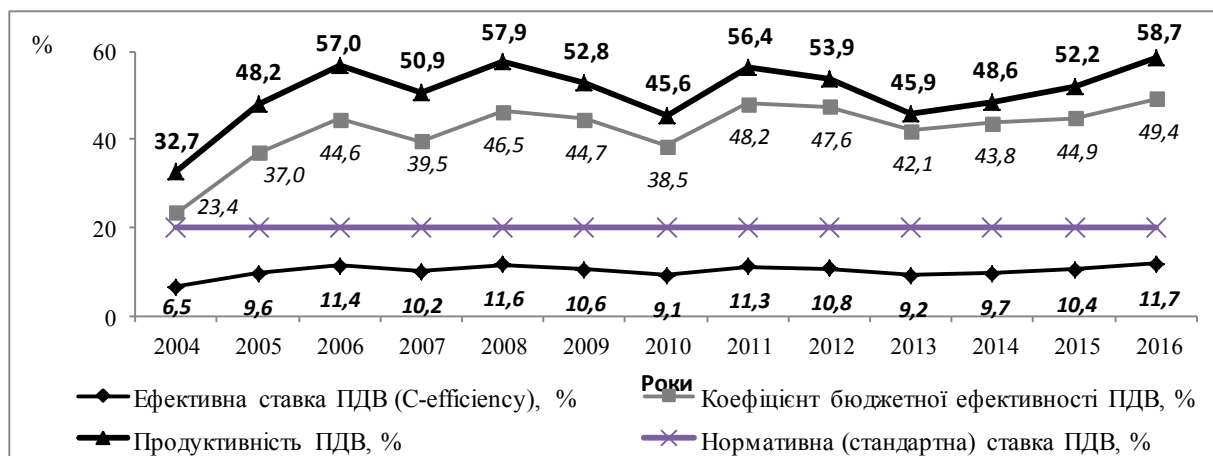

Рис. 2. Оцінка фіскальної ефективності ПДВ в Україні у 2004 – 2016 рр., %

Джерело: складено автором на основі даних Державної казначейської служби України та Державної служби статистики України [1;5].

Проте, вже у 2007 р., 2010 р., 2013 р. та 2014 р. спостерігалось зниження зазначеного показника до 10,2 %, 9,2 % та 9,7 % відповідно, що демонструє зменшення рівня рівномірності застосування ставки ПДВ до бази оподаткування.

Результати аналізу показників продуктивності та коефіцієнта бюджетної ефективності ПДВ дають підстави констатувати значне підвищення фіскальної ефективності ПДВ у 2006 р. – до 57 % та 44,6 %, 2008 р. – 57,9 % та 46,5 %, 2011 р. – 56,4 % та 48,2 %, 2016 р. – 58,7 % та 49,4 % відповідно. Аналізуючи зазначені показники, доцільно врахувати, що для їх розрахунку використовувалася лише нормативна (стандартна) ставка ПДВ 20%, а діючі ставки 0 % та 7 % не бралися до уваги, тому отримані значення індикаторів характеризуються незначною похибкою, але загалом дають змогу охарактеризувати фіскальну ефективність ПДВ.

Співставляючи середній показник бюджетної ефективності ПДВ у країнах ЄС у 2006 р. – 41% та в Україні, встановлено, що зазначений індикатор у країнах ЄС на 3,6 % менше, ніж в Україні. У трансформаційних європейських економіках, що розвиваються, цей показник складає: у Болгарії – 63 %, Естонії – 50 %, Латвії – 47 %, Словенії – 44 %. Відставання від країн ЄС зумовлено більш низькою продуктивністю ПДВ в Україні [3].

Отже, незважаючи на перманентне зростання абсолютного обсягу ПДВ та його частки у ВВП та доходах державного бюджету, у зв'язку із такими проблемами як регресивний вплив на населення із низьким рівнем доходів (через значну питому вагу споживання у доходах), ухилення від сплати податку та мінімізація податкових зобов'язань (штучне формування податкового кредиту за допомогою використання фіктивних банкрутів, фальшивих накладних діючих підприємств та накладних попередніх податкових періодів, здійснення віртуальних фінансово-господарських операцій; реалізація продукції через спрощену систему оподаткування; здійснення операцій фіктивного експорту [2, с. 9]), зростання обсягів відшкодування ПДВ за рахунок бюджетних коштів, фіскальна роль ПДВ послаблюється.

Відтак, пріоритетними завданнями сучасної фіскальної політики у царині адміністрування ПДВ залишаються: вироблення оптимального механізму повернення податкового кредиту з ПДВ, ліквідація схем

незаконного відшкодування; чітке визначення принципів та критеріїв надання пільг, перехід до диференційованих ставок ПДВ (цьому мають передувати поліпшення контрольної роботи органів Державної фіскальної служби України, підвищення рівня свідомості платників податків, створення умов для зменшення ризиків ухилення від оподаткування) із метою посилення його регуляторного значення і підвищення фіскальної ефективності. У рамках розв'язання проблеми з відшкодування ПДВ держава має проводити політику симетрично жорстких заходів: суб'єкти господарювання мають забезпечувати виконання встановлених Податковим кодексом України обмежень щодо права на податковий кредит; а уряд – безумовно відшкодовувати підтвержені обсяги дебетового сальдо [4, с. 253].

Отже, одним із пріоритетів податкової політики в контексті розв'язання проблем, пов'язаних із удосконаленням формування бюджетних коштів, є підвищення фіскальної значимості та ефективності ПДВ.

Список використаних джерел

1. Звіти Державної казначейської служби України про виконання Державного та місцевих бюджетів України за 2004 – 2016 рр. URL : <http://www.treasury.gov.ua>;
2. Крисоватий А., Гуцул І. Фіскальна ефективність ПДВ із ввезених на митну територію України товарів // *Економіст*. – 2015. – № 5. – С. 7 – 9.
3. Молдован О. Напрями та механізми підвищення фіскальної та регулятивної ефективності ПДВ: аналітична записка. URL : http://www.niss.gov.ua/articles/247/#_ftnref1.
4. Садовенко М. М. Аналіз фіскальної ефективності ПДВ в контексті її оптимізації // *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. – 2015. – № 11. – С. 250 – 254.
5. Статистична інформація Державної служби статистики України «Валовий внутрішній продукт України за категоріями кінцевого використання» за 2004 – 2016 роки. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.